

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

ORTA ASYA TÜRK CUMHURİYETLERİNDE SİGORTACILIK SEKTÖRÜ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin Yardımcı

Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi, Kazakistan

Özet

Çalışmamda, Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde sigortacılık sektörünü inceledim. Kazakistan, Kırgızistan, Azerbaycan ve Özbekistan'da sigortacılık alanındaki gelişmeler dikkat çekicidir. Türkmenistan sigortacılık sektörü hakkında yeterli verilere ulaşılamamaktadır.

Sosyalizm sonrası, liberalekonomik sisteme geçilmesi aşamasında Türk Cumhuriyetlerinde ciddi sıkıntılar yaşanmıştır. Günümüzde sigortacılık sektörü, Kazakistan, Azerbaycan ve Özbekistan'da ekonomik büyümeye bağlı olarak gelişmektedir. Kırgızistan'da sosyal ve ekonomik kalkınmanın sağlanamaması, sigortacılık sektörünü olumsuz etkilemektedir. Gelişmekte olan Orta Asya sigortacılık sektörüne, Türkiye sigorta şirketlerinin ilgisiz kalmaması gerekir.

Anahtar Kelimeler: Sigortacılık Sektörü, Türk Cumhuriyetleri, Sosyalizm, Ekonomik Büyüme, Orta Asya.

INSURANCE TRADE SECTOR IN CENTRAL ASIA TURKISH REPUBLICS

Abstract

In my study, I analysed the insurance trade sector in Central Asia Turkish Republics. The developments in Kazakhstan, Kyrgyzstan, Azerbaijan, Uzbekistan are striking. Adequate information about the Turkmenistan is not be able to be reached. After the socialism period, there were serious difficulties in Turkish Republics in the process of entering into the liberal economic system. In today's world insurance trade sector in Azerbaijan and Uzbekistan has been developing appertaining to the economical growth. As social and economical improvement have not been provided in Kyrgyzstan, insurance trade has been negatively influenced. Turkey Insurance Trade Companies should not be uninterested in the developing Central Asia Insurance Sector.

Keywords: Insurance Trade Sector, Turkish Republics, Socialism, Economical Growth, Central Asia

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Giriş

1991 yılında bağımsızlığına kavuşan Türk Cumhuriyetleri, piyasa ekonomisine geçişte ciddi sorunlar yaşamıştır. Zengin petrol, gaz ve maden kaynaklarına sahip olan Türk Cumhuriyetleri, SSCB'nin hammadde deposu haline getirilmiştir. Her güvenceyi devletten bekleyen kollektivist anlayıştan dolayı, halk sigortacılık bilincini kavrayamamıştır. Uzman eleman eksikliği, bankacılık ve sigortacılık sektörünü olumsuz etkilemiştir.

Sektörde mevcut sorunların hızlı bir şekilde çözümlenmesi ve sigortacılığın tanıtımına öncelik verilerek, finans sektöründe etkinliğin sağlanması gerekmektedir. Son yıllarda yapılan yasal düzenlemelerle, sigortacılık alanında, kişilere ve şirketlere sunulan hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve sigortacılık piyasasının geliştirilmesi yönünde olumlu adımlar atılmakta olduğu söylenebilir.

1. Kazakistan

Bağımsızlık sonrası, Türk Cumhuriyetlerinde devletin üstlenmiş olduğu sigortacılık sektörü özelleştirilmiştir. İlk aşamada Kazakistan'da 20, Azerbaycan'da 13 sigorta şirketi kurulmuştur. Ancak üretimleri çok düşük olmuştur. 1991'de sigorta sisteminin üretimi Azerbaycan'da 350 milyon, Kazakistan'da 1.2 milyar ruble olmuştur. Tarım (Kolhozlar) ve konut sigortası (Kamu konutları) bütün Türk Cumhuriyetlerinde zorunluydu. Özel kişiler içinde isteğe bağlı sigorta türleri (Hayat, çeyiz, kasko, konut, tarım sigortaları) oluşturulmuştur: Bu aşamada tarifelerde serbestliğe geçiş uygulanmamıştır¹.

Liberal ekonomi uygulayan sistemlerde, kişilere, kurumlara ve benzeri birimlere güvenceler sağlamak önemlidir. Ekonomik olarak gelişmiş ülkelerde, çok yanlı güvencelerin yer almadığı alan kalmamıştır. Bu güvencelerden bir kısmını ötekilerle birlikte ya da ayrı olarak sigorta şirketleri sağlayabilmektedir².

2004 yılında Kazakistan'da sigortacılık sektöründe 36 sigorta şirketi, 7 sigorta brokeri, 30 reasürans sigorta şirketi ve 34 denetçi organizasyon faaliyet göstermiştir. 2004 yılında sigorta şirketlerinin toplam aktifleri 300 milyon doları bulmuştur. 5 sigorta şirketi, toplam

¹ Sigorta Dünyası, İstanbul, Temmuz 1992, Sayı:387, s. 14.

² Baburoğlu Selahattin, "Sigorta Şirketleri ve Sigortacılıkta Gelişmeler ve Önemi", Sigorta Dünyası, İstanbul, Şubat 2002, Sayı:382, s. 26.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 13

Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

sigorta primlerinin % 61.7' sine sahiptir. Bunlar; Avrasya, Kazahistrah, Kazkomersk, Poyla, Snsk ve EC-Kazhinstrah şirketleridir³.

Kazakistan'da, 2006 yılının 11 ayında toplanan sigorta primlerinin genel hacmi 109.216,4 milyon Tenge olup, bu durum 2005 yılına göre % 77,6 oranında artış göstermiştir. Sigorta primlerinin elde edilmesi, sigorta sınıflarına göre incelendiğinde şunları görebiliriz: Zorunlu sigortada sigorta primlerinin elde edilmesinin % 37,6'sı (6.190,2 milyar Tenge) işçilerin görev sırasında onların hayatı ve sağlığına verilen zarar için işverenin sivil-hukuki sorumluluk sigortasına, % 31,7 (5.225,6 milyon Tenge) araba sahiplerinin sivil-hukuki sorumluluk sigortasına, % 19,3 (3.168,6 milyon Tenge) çevreyi koruma sigortasına, % 4,6 (760,5 milyon Tenge) faaliyetleri üçüncü şahsa zarar verme tehlikesiyle ilgili olan arsa sahiplerinin sivil-hukuki sorumluluk sigortasına ait olmaktadır.

İsteğe bağlı özel sigortada sigorta primlerinin elde edilmesinin % 44,6'sı (4.924 Tenge) kaza sigortasına, % 25,3 (2.791,8 milyon Tenge) hastalık sigortasına, % 20,4 (2.257,2 milyon Tenge) hayat sigortasına, % 9,7 (1.070,2 milyon Tenge) annüitet sigortasına aittir.

İsteğe bağlı mülkiyet sigortasında sigorta primlerinin elde edilmesinin % 34,5'i (28.212,9 milyon Tenge) diğer mali zarar sigortasına, % 25,5 (21.627,0 milyon Tenge) araç, uçak v.s. sahiplerinin sivil-hukuki sorumluluk sigortasına, % 25 (20.400,1 milyon Tenge) mülkiyet sigortasına, % 5,5 (4.500,8 milyon Tenge) araba sigortasına aittir.

Hayat sigorta sınıfına göre toplanan sigorta primlerinin hacmi 3.327,4 milyon Tenge olup, 2005 yılının aynı dönemine göre 2,7 kat artış göstermiştir. Toplanan sigorta primler payı % 3 olmuştur.

Genel sigorta sınıfına göre toplanan sigorta primlerinin hacmi 105.889 milyon Tenge olup, 2005 yılının aynı dönemine göre % 75,8 oranında artmıştır. Yeniden sigortalamak için gönderilen sigorta primlerinin hacmi 38.004,5 milyon Tenge veya sigorta primlerinin müşterek hacminin % 34,8'ini oluşturmaktadır.

Yeniden sigortalama anlaşmalarına göre sigorta şirketleri tarafından kabul edilen sigorta primlerinin genel tutarı 4.354,4 milyon Tenge olmuştur. Aynı zamanda yerleşik olmayan şahıslardan kabul edilen yeniden sigortalama primleri tutarı 472,9 milyon Tenge'dir. Yeniden sigortalamak için gönderilen genel sigorta tutarının esas payına, isteğe bağlı

³ Karakulova Dilyar, "Kazakistan", Avrasya Sigortacılar Toplantısı, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, İstanbul, 20-23 Aralık 2004, s. 83.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

mülkiyet sigorta primleri (% 92,2), isteğe bağlı özel sigorta primleri (% 5,2), zorunlu sigorta primleri (% 2,6) sahiptir.

Sigorta ödemelerinin genel hacmi 2006 yılında 11.701,9 milyon Tenge olup, 2005 yılının aynı dönemine kıyasla % 18,1 oranında artmıştır. Bununla birlikte, yeniden sigortalama şirketlerinin yeniden sigortalama tazminatları sayesinde elde edilen sigorta ödemelerinin payı % 14 (1.632,9 milyon Tenge) olmuştur.

Zorunlu sigortasında % 56,5'i (2 .423,3 milyon Tenge) ulaştırma araçları sahiplerinin sivil-hukuki sorumluluk sigortası, % 24,4 (1.045,3 milyon Tenge) bahçecilik sigortası, % 18,4 (788,3 milyon Tenge) görev yapma sırasında işçinin hayatı ve sağlığına verilen zarar için işverenin sivil-hukuki sorumluluk sigortası ödemeleri oluşturmaktadır;

İsteğe bağlı özel sigortada, sigorta ödemelerinin % 70,2'si (1.225 milyon Tenge) sağlık sigortasına göre ödemelere, % 15,2'si (264,4 milyon Tenge) kaza, % 7,6'sı ise (133,4 milyon Tenge) hayat sigortası ödemelerine aittir;

İsteğe bağlı mülkiyet sigortasında, sigorta ödemelerinin % 50,7'si (2.876,7 milyon Tenge) diğer mali hasar sigortasına, %18,6'sı (1.055 milyon Tenge) araba sigortasına, % 12,2 (689,8 milyon Tenge) mülkiyet sigortasına aittir. 2006 yılının 11 ayında yapılan sigorta ödemelerinin genel tutarını büyük kısmı diğer mali hasar sigortasına (% 24,6) aittir.

Kazakistan Cumhuriyeti'nin sigorta piyasasında 01.12.2006 tarihine göre 39 lisanslı sigorta şirketi (bunun içinde: 4 hayat sigortası, 6 Kazakistan Cumhuriyeti'nde yerleşik olmayan şahısların katılımıyla), 12 sigorta brokeri ve 33 aktuariya faaliyet göstermektedir. 31 sigorta şirketi, sigorta ödemelerini garantileme fonunun katılımcıdır. Sigorta şirketlerinin öz sermayelerinin miktarı 74 251,7 milyon Tenge olmuştur. Sigorta şirketlerinin aktifler tutarı % 78,2 oranında (57.328,9 milyon Tenge'ye) artmıştır⁴.

2. Kırgızistan

Kırgızistan Cumhuriyeti'nde sigortacılık sektörü gelişmemiş durumdadır. Bu alanda faaliyet göstermek isteyen birkaç sigorta şirketi kendi hizmetlerinin yaygınlaştırılması, tanıtılması ve müşteri potansiyelinin artırılması için çaba sarf etmektedir. Sigortacılık hizmetinin sağladığı yararların anlaşılabilmesi dolayısıyla, yerel kurum ve şirketler arasında sigorta hizmetlerini kullanmak isteyenlerin sayısı yok denecek kadar azdır. Bu tür hizmetin pahalı bir hizmet olması nedeniyle, yerel kurumlara cazip görünmemektedir.

⁴ Tika, Kazakistan Ülke Raporu, <http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/ULKERAPORLARI/KazakistanUlkeRaporu.pdf>, s.46

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Kırgızistan’da kurulu, sigorta şirketleri yabancı kurumlara dönük olarak çalışmaktadırlar. Geçiş dönemini yaşamakta olan Kırgızistan’da meydana gelen sosyal problemlerden dolayı olabilecek her türlü kriminal olayın etkisi de yabancı kurumların bu tür hizmetlerden yararlanma isteğini arttırmaktadır.

Sigorta sektörünün geliştirilmesi ve teşvik edilmesi için Kazakistan’da olduğu gibi arabaların zorunlu olarak sigorta altına alınması gibi yasal zorunlulukların olmaması sigortacılığın yaygınlaştırılmasına olanak sağlamamaktadır.

Devlet tarafından yürütülen sağlık sigortacılığı hizmeti, ülke vatandaşlarına sağlık hizmetlerinin verilmesinde kolaylık sağlamaktadır. Sağlık sigortası olan vatandaş, hastane hizmetlerinde, ilaç alımında ve benzeri durumlarda indirimli fiyatlardan yararlanabilmekte veya tamamen ücretsiz hizmet görebilmektedir. Tüm harçları devlet üstlenmektedir. Sağlık sigortası zorunlu olup, kamuya ait sigorta kurumu ilgilenmektedir.

2001 yılında 30 sigorta şirketi mevcut iken, 2004 yılında sektörde 12 sigorta şirketi faaliyet göstermektedir. 2004 yılında sigorta şirketlerinin kuruluş sermayesi 5 milyon soma (122 bin USD) yükseltilmiştir. Hayat sigortası yapan en önemli sigorta şirketlerinden “Kantor” iflas etmiştir. Ekonominin gerekli seviyede gelişmemesi sigorta sektörünü olumsuz etkilemiştir. %60’ı Köylerde ikamet eden halkın sigorta bilinci oldukça düşüktür⁵.

Özel sigorta bilincinin gelişmemiş olması, sigorta eğitiminin yetersizliği sigortacılığın yeterince gelişmemesine neden olmaktadır. Her düzeyde sigorta eğitimine yer verilmeli ve kişilere ikinci bir sosyal güvence imkanı sunan sigorta sistemi devlet politikası içinde yer almalıdır⁶.

2005 yılı sonu itibariyle Kırgız Cumhuriyeti’nde , 13 sigorta şirketi, 7 yatırım fonu faaliyet göstermektedir. Ayrıca, 528 banka dışı mali kuruluş çalışmaktadır. 2004 yılında 24 olan sigorta şirketi sayısı 2005 yılında 13’e inmiştir. Bu azalışın nedeni 11 sigorta şirketinin iflas etmesidir. Ayrıca fiilen faaliyette bulunan bu 13 sigorta şirketinin sadece 9 tanesi 2005 yılında kar elde ederken, diğerleri zarara uğramıştır. İmzalanan kontratların %96,8 özel kişilerle yapılmış, %3,2 tüzel kişilerle yapılmıştır⁷.

⁵ Usubakunov Almanbet, “ Kırgızistan”, Avrasya Sigortacılar Toplantısı, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, İstanbul, 20-23 Aralık 2004, s. 92-93.

⁶ Aydoğdu Mehmet, “ Ülkemiz Sigortacılığının Bugününün ve Yarınının Değerlendirilmesi”, Yeni Türkiye Ansiklopedisi, Mayıs-Haziran 1999. c.27, s. 292.

⁷ Tika, Kırgızistan 2006 Ülke Raporu.

12 Mayıs 2006 tarihinde “Devlet sosyal sigortası ile ilgili sigorta ödemelerinin tarifeleri hakkındaki” Kanunda değişikliklerin yapılması çerçevesinde Kırgızistan Cumhuriyeti Sosyal Fonu konfeksiyon sektöründe çalışanlar için sigorta ücretlerini 290 som’dan 38 soma indirmiştir⁸.

Ekonomi ve Maliye Bakanlığı tarafından yürütülen bir araştırma sonuçlarında Kırgızistan’da kayıtdışı ekonominin GSYİH’ye oranı %53 olarak ölçülmüştür. Kayıtdışı ekonominin temel nedenleri resmi kuruluşlara güvenin olmaması, vergilendirme ve sosyal sigorta kesinti seviyesinin yüksekliğidir⁹.

3. Azerbaycan

Pazar ekonomisine girişte sigortacılık sektörü de gelişmiştir. 1991 yılının sonlarında Azerbaycan’da 40’den fazla sigorta şirketi tescil edilmiştir. 1999 yılında sigortacılıkla ilgili yapısal yenilikler getiren yeni bir yasa kabul edilmiştir. Bu yasa ile hayat sigortası uygulamasına başlanılmış ve yeni sigortacılık faaliyetlerinin gelişmesi sağlanmıştır. 2001 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasında sigorta şirketlerinin minimum sermayesi 2 milyar manattır, reasürans şirketlerinin ise 5 milyon manattır. 2004 yılı Nisan ayında Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar kurulunun yeni kanununa göre, sigorta şirketlerinin kuruluş sermayelerinin yıllık olarak yükseltilmelerine karar verilmiştir. 2010 yılına kadar sigorta şirketleri için belirlenen kuruluş sermayesi 500 milyon manattır. 2010 yılında sigorta şirketlerinin kuruluş sermayesi ise 5 milyar manattır¹⁰.

Azerbaycan’da zorunlu sigortalama faaliyetleri konusunda 9 yasa mevcuttur: Milletvekillerinin, araç sahiplerinin, sağlık personelinin, ordu mensuplarının, güvenlik güçlerinin, devlet çalışanlarının, ekolojik risklerin ve yangın koruma amaçlı sigortalar zorunludur.

2004 yılı itibarıyla tüm sigorta şirketlerinin toplam sermayesi 98.8 manattır. Sigorta ödemeleri 2004 yılının 9 aylık sürecinde 264.9 milyar manatı bulmuştur, 1995 yılının verilerini 29 kez aşmıştır. 2004 yılının 9 aylık sürecinde sigorta primleri 43.9 milyar manat civarındadır, bu da 1995 yılının verilerini 62.7 kez aşmış durumdadır. Sigorta sektörü 1400 kişiye hizmet vermektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti Sigorta Kanunu’na göre sigorta

⁸TC. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Kırgızistan, 2006 Ağustos, Aylık Dış Ticaret Raporu, <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/KIR/agustos.doc>, s.7

⁹TC. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Kırgızistan, 2006 Aralık, Aylık Dış Ticaret Raporu, <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/KIR/Aralik.doc>, s.6

¹⁰ Hankişiyev Beybala, “ Azerbaycan”, Avrasya Sigortacılar Toplantısı, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, İstanbul, 20-23 Aralık 2004, s. 69,71.

şirketlerinde yabancı sermayenin payı %49'dan fazla olamamaktadır. Sigorta şirketlerinin 12'sinin sermayesi 2 milyon Manat, 11'nin sermayesi 2-3 milyon Manat, 4'nün sermayesi 37,5 milyon Manat'tır. Sigorta konusunda faaliyet gösteren Türk ortaklı şirketlerde bulunmaktadır. Bunlar Günay Anadolu Sigorta ve Başak-İnam Sigorta'dır¹¹.

SSCB döneminde, Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye ancak Moskova temsilcilikleri vasıtası ile ilişki kurabilmekte idi. Bu nedenle ortak sigorta şirketleri kurulması için yapılan girişimler, SSCB döneminde başarısız olmuştur¹².

Anadolu sigorta yurt dışında yerli sermayeli ilk sigorta şirketinin kurulmasına öncülük ederek 12 Ağustos 1992'de Günay Anadolu sigorta JV şirketini oluşturdu. 200 bin ABD doları kuruluş sermayesi bulunan şirkete, nakden ve know-how dahil aynı sermaye ile katılan Anadolu sigortanın payı % 30'dur. Şirketin başlıca faaliyetleri şunlardır:Türkiye, Azerbaycan ve üçüncü ülkeler her türlü sigorta ve reasürans işlemlerini yapmak Türk ve yabancı diğer reasürans şirketlerinin vekillik, jeranlık, temsilcilik ve acenteliğini yürütmek, Türkiye, Azerbaycan ve üçüncü ülkelerde şube ve temsilcilikler açmak acentelikler vermek¹³.

Azerbaycan'da 1999 yılından bu yana yeşil kart ofisi faaliyet göstermektedir. Bu organizasyona yurt dışından gelen ve Uluslararası Dünya Birliği organizasyonu Avrupa Ekonomik Komisyonuna bağlı yeşil kart organizasyonuna üye olan araç sahipleri dahil edilmektedir¹⁴. Yurt dışına seyahate çıkan her araç sahibi gittiği ülkede o ülkenin trafik sigorta poliçesini satın almak zorundadır. Ancak gümrük kapılarında zaman kaybına neden olan bu işlemlerin önlenmesi için uluslar arası bir anlaşma yapılarak, anlaşmaya üye ülkelerde geçerli olacak zorunlu mali sorumluluk sigortası biçimi kabul edilmiştir. Yeşil kart sigortası zorunlu mali sorumluluk sigortasının yurt dışında geçerli olan şeklidir ve AB ülkelerinin tümünde uygulanmaktadır¹⁵.

4. Özbekistan

Sigortacılık tarihinde Özbekistan'ın önemli bir yeri vardır. Eski anılar, yazılar, malların özel sigortalanması hakkında bilgiler içermektedir. Özbekistan'ın ipek yolu üzerinde

¹¹TC. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2005 Azerbaycan Ülke Raporu, <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/AZER/RAPOR%202005son.DOC>, s.44.

¹² Uludağ İlhan-Serin Vildan, S.S.C.B'deki Türk Cumhuriyetlerinin Sosyo-Ekonomik Analizleri ve Türkiye ile İlişkileri, İstanbul Ticaret Odası yay., İstanbul, 1990, s.404.

¹³ Sigorta Dünyası, İstanbul, Ağustos-1992, s. 12, Sayı:388.

¹⁴ Hankişiyev Beybala, a.g.e, s. 72.

¹⁵ Özbolat Murat, Temel Sigortacılık, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ekim 2006, s. 242.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 13

Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

olması her türlü malların, karavan sahiplerinin ve askerlerin sigortalanması gereksinimine neden olmakta idi¹⁶.

Özbekistan’da kurulan ilk milli sigortacılık şirketi, Uzbekinvest’tir. Bakanlar Kurulunun 13.04.1994 tarihli kararı uyarınca, yabancı sermayenin gelmesinde olumsuz rol oynayan faktörleri ve belirsizliğin etkilerini yok etmek veya en aza indirmek amacıyla, 1994 yılı başlarında 60 milyon ABD Doları sermaye ile kurulan bu şirket, kamulaştırma ve millileştirme dahil çeşitli politik riskler yanında hayat, sağlık, yatırım, inşaat, mülkiyet, kaza, nakliyat ve ithalat-ihracat alanlarında sigortacılık hizmeti sunmaktadır. Şirketin kurucu ortakları Maliye Bakanlığı, artık Ajans haline dönüştürülmüş olan Dış Ekonomik İlişkiler Bakanlığı, şimdiki adı Ekonomi Bakanlığı olan Makro Ekonomi ve İstatistik Bakanlığı ve Özbekistan Milli Bankasıdır. 1996 yılı sonu itibariyle sermaye ve rezerv toplamı 117.3 milyon dolara ulaşan şirketin 1996 yılında elde ettiği toplam prim gelirinin 3,7 milyon dolar olduğu ve bunun bir önceki yıla göre yaklaşık %164’lük bir artışı ifade ettiği açıklanmıştır.

Ülkenin ilk JV sigortacılık şirketi olan Uzaıg, 1995 yılı ortalarında ABD’nden AIG (American International Group) şirketi (% 51) ile Özbekistan Milli Bankası-NBU (% 49) tarafından 2 milyon dolar sermaye ile kurulmuştur. Şirket, hayat sigortası dışındaki başlıca dallarda, bu kapsamda; petrol, doğalgaz ve elektrik gibi enerji kaynaklarına ilişkin riskler, kaza, nakliyat, gayrimenkul, eğlence sektörü, kriz yönetimi, politik riskler, bankacılık ve bireysel sigorta alanlarında faaliyet göstermektedir. Özbekistan’da sigortacılık alanında faaliyet gösteren Madat Küçük İşletmeler ve Özel Sektör Sigorta Acentesi de 1995 yılında kurulmuş bulunmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işyerleri ve özel sektör girişimcilerinin yatırım projelerini değerlendirme, uygun koşullu kredi temini, kredilerin geri ödenmemesine ve diğer iş risklerine karşı sigorta, mülkiyet, nakliyat ve trafik sigortaları işlemleri yapmaktadır.

Ülkenin kamuya ait diğer bir sigorta şirketi de, özellikle tarım alanında yapılması gereken sigortacılık işlemlerini yerine getirmek amacıyla kurulan Uzagrosugorta Devlet Anonim Şirketidir. Bu şirket tarafından sonuçlandırılmış poliçeler, özellikle 2000 yılında Karakalpakistan ve Harezmi’de (Aral Bölgesi) yaşanan kuraklıktan doğan zararların kısmen karşılanmasında yararlı olmuştur.

¹⁶ Mirsadikov Miradil, “ Özbekistan”, Avrasya Sigortacılar Toplantısı, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, İstanbul, 20-23 Aralık 2004, s. 138.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Bakanlar Kurulunun 04.03.1997 tarihli kararı uyarınca 1997 yılında, Uzbekinvest ve Uzagosugorta Sigorta Şirketleri, Maliye Bakanlığı, Asaka Bank ve Milli Banka'nın ortaklığıyla kurulan 500 milyon Sum sermayeli Kafolat Devlet Sigorta Şirketini de belirtmek gerekir. Ülke genelinde 14 şubesi bulunan bu şirket, hayat, sağlık, mülkiyet alanlarında bireysel ve zorunlu sigorta hizmetleri vermekte, ayrıca reasürans, birlikte sigorta (co- insurance) ve sigorta danışmanlık işlemleri yapmaktadır. Sigortacılık alanında, özet olarak, kişilere ve şirketlere sunulan hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve sigortacılık piyasasının geliştirilmesi yönünde ülkede olumlu adımlar atılmakta olduğu söylenebilir¹⁷.

Özbekistan'da sigortacılık sektörü gelişme aşamasındadır. Ülke çapında 200 şubeye sahip irili ufaklı 24 sigorta şirketinin sermayeleri toplamı 2001 yılı başında 7,1 milyar Sum (21,8 milyon ABD Doları) olduğu açıklanmıştır. Sektörün gelişebilmesini teşvik etmek amacıyla Ocak 2002 başlarında çıkartılan bir yasal düzenleme ile ülkedeki sigorta kuruluş ve şirketlerinin 01.02.2002 tarihinden itibaren üç yıl süre ile gelir vergisinden muaf tutulmaları öngörülmüştür. Bunun için, anılan kuruluş ve şirketlerin en az dört yıl süre ile faaliyetlerine son vermemeleri ya da mevzuata aykırılık nedeniyle kapatılmamaları şart koşulmuştur. Aynı yasal düzenlemeyle, zorunlu olmayan sigortalar için tüzel kişilerce yapılacak harcamaların gelir vergisi matrahından indirilebilmesi ile ticari ve politik risklere karşı sigorta ettirilen ihracat sözleşmeleri yapan ihracatçılarca akreditif veya peşin döviz koşulu aranmaksızın ihracat yapılabilme teşvikleri getirilmiştir.

2003 yılında Özbekistan'da sigorta yasası kabul edilmiştir. Ekonominin temel reform uygulayıcısı devlettir. 2004 yılında ülkede 21 sigorta şirketi faaliyet göstermektedir. Sigorta ajansları tescil edilmemektedir. Faaliyet gösteren ajansların sayısı 50'dir. Şirketlerin şube sayısı 360'ın üzerindedir¹⁸.

Sonuç

Türk Cumhuriyetlerinde, sigortacılık sektörünün sosyal ve ekonomik işlevlerini halkın geniş kesimleri tam olarak bilmemektedir. Eğitimsizlik ve tanıtım eksikliğinden dolayı sigorta şirketlerinin ülke ekonomisinde fon yaratan, kredi sağlayan, işgücü yaratan, sosyal refah düzeyini arttıran, uluslararası iktisadi ilişkilerde ve ticaret hacminde artış yaratan, vergi kaynağı yaratan finans kurumları oldukları toplum tarafından anlaşılammaktadır. Sigorta pazarlamacılığının yetersizliği ve sigorta sektöründe çalışanların eğitimsizliği, müşteri

¹⁷Tika, Özbekistan 2006 Ülke Raporu.,

http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/ULKERAPORLARI/Ozbekistan_UlkeRaporu.pdf, s.47

¹⁸ Mirsadikov Miradil, a.g.e, s. 139.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

ilişkilerindeki eksiklik, ürünlerin hedef kitlelere yeterince tanıtılmaması sektördeki önemli sorunlardır.

Sigortacılığın ciddi bir finansal yapı oluşturabilmesi için devletin etkin kontrollere imkan verecek düzenlemeler getirmesi ve sektörü yönlendirmesi gerekmektedir. Gelişmiş ekonomilerde finansal sektöre en fazla fon aktaran kurumlar sigorta şirketleridir. Sigorta fonlarının artışı, finansal krizlerin yaşanmasını önlemektedir.

Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerindeki sigortacılık faaliyetleri, yapılan anlaşmalara rağmen yeterli düzeye ulaşamamıştır. Yüksek düzeyde bilgi birikimine sahip olan sigortacılık sektörümüz, Türk Cumhuriyetlerindeki sigortacıların gözlem, inceleme ve araştırmalarına açık olmalıdır.

Kazakistan, Azerbaycan ve Özbekistan'da ekonomik gelişmeye ve gelir artışına paralel olarak sigortacılık sektöründe müspet gelişmeler yaşanmaktadır. Kırgızistan'da yaşanan siyasi ve mali krizler ülke ekonomisinin olumsuz etkilemektedir, ülkede gelir düzeyinin düşüklüğü ve sigorta bilincinin zayıflığı, sigortacılık sektöründe gelişmeyi önleyen en önemli etkenlerdir. Gelişen Kazak ve Azeri sigorta sektörü, AB ülkelerinin ilgisini çekmektedir. Özbekistan'da ise devletin sigorta sektöründe etkinliği göze çarpmaktadır.

KAYNAKLAR

Aydoğdu Mehmet, “ Ülkemiz Sigortacılığının Bugününün ve Yarınının Değerlendirilmesi”, Yeni Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul, Mayıs-Haziran 1999.

Babüroğlu Selahattin, “ Sigorta Şirketleri ve Sigortacılıkta Gelişmeler ve Önemi”, Sigorta Dünyası, İstanbul, Sayı:382, Şubat 2002.

Hankişiyev Beybala, “Azerbaycan”, Avrasya Sigortacılar Toplantısı, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, İstanbul, 20-23 Aralık 2004.

Karakulova Dilyar, “Kazakistan”, Avrasya Sigortacılar Toplantısı, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, İstanbul, 20-23 Aralık 2004.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 13

Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Mirsadikov Miradil, “Özbekistan”, Avrasya Sigortacılar Toplantısı, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, İstanbul, 20-23 Aralık 2004.

Özbolat Murat, Temel Sigortacılık, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ekim 2006.

Sigorta Dünyası, Aylık Sigortacılık Meslek Dergisi, Sayı:387, İstanbul, Temmuz 1992.
Sigorta Dünyası, Aylık Sigortacılık Meslek Dergisi, Sayı:388, İstanbul, Ağustos-1992.

Uludağ İlhan-Serin Vildan, S.S.C.B’deki Türk Cumhuriyetlerinin Sosyo-Ekonomik Analizleri ve Türkiye ile İlişkileri, İstanbul Ticaret Odası yay., İstanbul, 1990.

Usubakunov Almanbet, “Kırgızistan”, Avrasya Sigortacılar Toplantısı, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, İstanbul, 20-23 Aralık 2004.

TC. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2005 Azerbaycan Ülke Raporu.
<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/AZER/RAPOR%202005son.DOC>.

TC. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Kırgızistan, 2006 Aralık, Aylık Dış Ticaret Raporu. <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/KIR/Aralik.doc>.

TC. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Kırgızistan, 2006 Ağustos, Aylık Dış Ticaret Raporu. <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/KIR/agustos.doc>.

Tika, Kazakistan 2006 Ülke Raporu.
<http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/ULKERAPORLARI/KazakistanUlkeRaporu.pdf>

Tika, Kırgızistan 2006 Ülke Raporu.
http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/ULKERAPORLARI/Kirgizistan_UlkeRaporu.pdf

Tika, Özbekistan 2006 Ülke Raporu.
http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/ULKERAPORLARI/Ozbekistan_UlkeRaporu.pdf